

แนวทางการจัดการบทบาทพระสงฆ์ในการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19

Guidelines Management Roles of Monks' in Adapting to Situation COVID-19

พระมหาจันทน์ สิริวัฒน (ผมไผ่)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Phramaha Jumnon Siriwan (Pompai)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail : Jumnongkai@gmail.com

บทคัดย่อ

ในสภาวะปัจจุบันการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมากเนื่องจากเกิดปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 พระสงฆ์ต้องป้องกันตัวเองพยายามที่จะดูแลสุขภาพหน้ากานอนามัย เว้นระยะห่างให้มากขึ้นกับญาติโยม ต้องระมัดระวังมากขึ้น กลับจากบิณฑบาต ก็ต้องดูแลสุขภาพสะอาด ก่อนเข้าวัด อีกวิธีหนึ่งคือ ให้ญาติโยมเข้ามาที่วัด ใช้การคัดกรองเพื่อความปลอดภัยและป้องกันให้พระไม่เป็นกลุ่มเสี่ยงด้วย และในเวลานี้พระบางรูปยังใช้การกักตัวเองเป็นการฝึกธรรมะไปในตัว ญาติโยมสามารถไปทำบุญได้แต่อาจจะต้องเปลี่ยนวิธี มีเจ้าหน้าที่ อสม. รพสต. หรือเจ้าหน้าที่ของวัดต่าง ๆ ในการตรวจคัดกรองก่อนเข้ามาทำบุญ หรือหากฆราวาสจะมาสันทนาธรรมกับพระสงฆ์ ควรหลีกเลี่ยงการพบปะต่อหน้า ควรใช้สื่อออนไลน์หรือใช้โทรศัพท์ในการปรึกษา จะเป็นการป้องกันได้ดี จึงจำเป็นต้องมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางช่วยเหลือพระสงฆ์ที่ได้รับความเดือดร้อนในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชนและเป็นการสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน เช่น ช่วยบริจาคอาหาร น้ำดื่ม หน้ากากอนามัย เป็นต้น เพื่อให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการ; บทบาทพระสงฆ์; โควิด-19

Abstracts

In the present state, the monks' in buddhist lifestyle has undergone a significant transformation due to the coronavirus epidemic. Monks have to protect themselves, trying to take care of wearing masks. More distance with kin Need to be more careful Return from alms Must take care of the cleanliness before entering the temple. Another way is Let kith and kin come to the temple Use screening for safety and prevent monks from being at risk as well. And at this time, some monks also use self-quarantine as a practice in themselves. Kith and kin can go to make merit, but may have to change their course. There are officers of the Royal Thai

* วันที่รับบทความ: 24 มกราคม 2564; วันที่แก้ไขบทความ 9 กุมภาพันธ์ 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 15 กุมภาพันธ์ 2564

Received: January 24, 2021; Revised: February 9, 2021; Accepted: February 15, 2021

Police or the officers of various temples in the screening process before entering the merit. Or if laymen would come to discuss dharma with the Lord Should avoid meeting face to face Should use online media or use the telephone for consultation. Will be a good defense It is therefore necessary to have a responsible person and find a way to help the monks who have suffered in the situation that arise. It is a spiritual refuge of the people and is an important part of helping to alleviate suffering for people who have suffered such as donating food, drinking water, masks, etc. to make society live happily. Are generous for each other.

Keywords: Guidelines Management; Role Buddhist Monks; COVID-19

บทนำ

โลกผจญภัย “สงครามโรค” อย่างหนัก คือ การเผชิญกับโรคระบาดไวรัสที่เริ่มจากเมืองอู่ฮั่น (มณฑลหูเป่ย์) ประเทศจีน หรือโรค coronavirus ซึ่งต่อมาเรียกว่า “โควิด-19 โรคโควิด-19 ที่กำลังระบาดหนักอยู่ขณะนี้ เห็นจะเทียบได้กับ “สงครามโลก” เพราะก่อผลกระทบเสียหายถึงทรัพย์สินและชีวิตมนุษย์ไปทั่วทั้งโลก มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า 100 ปี มีโรคระบาดใหญ่เกิดขึ้นในโลกครั้งหนึ่ง การเกิดโรคระบาดเป็นการทำความสะอาด (Clean sweep) โลก ระยะ 100 ปี คือ ค.ศ.1720 (พ.ศ.2263) เกิดกาฬโรค ค.ศ.1820 (พ.ศ.2363) เกิดอหิวาตกโรค ค.ศ.1920 (พ.ศ.2463) เกิดไข้หวัดใหญ่ ค.ศ.2020 (พ.ศ.2563) เกิดโรคโควิด-19 (Corona virus) การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่มีการระบาดใหญ่ (Pandemic) ทั่วโลก (สุรัชย์ โชคครรชิตไชย, 2563 : 1)

ไวรัสโคโรนาเป็นไวรัสที่จัดอยู่ในวงศ์ใหญ่ที่สุดในบรรดาไวรัสที่พบในทั้งสัตว์และคน ไวรัสโคโรนายังเป็นสาเหตุทำให้เกิดความเจ็บป่วยต่าง ๆ ตั้งแต่โรคหวัดธรรมดาจนถึงโรคที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยอย่างรุนแรง เช่น โรคทางเดินหายใจตะวันออกกลาง (MERS) และ โรคระบบทางเดินหายใจเฉียบพลันร้ายแรง (SARS) ผู้ที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 นี้จะมีอาการเช่นเดียวกับผู้ป่วยที่มีการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ โดยจะแสดงอาการตั้งแต่ระดับความรุนแรงน้อย ได้แก่ คัดจมูก เจ็บคอ ไอ และมีไข้ โดยในบางรายที่มีอาการรุนแรงจะมีอาการปอดบวมหรือหายใจลำบากร่วมด้วย บางรายเสียชีวิตได้แต่พบไม่บ่อยนัก แต่หากผู้สูงอายุและผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน และโรคหัวใจ จะเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยรุนแรงหากได้รับเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่

มาตรฐานองค์การอนามัยโลก ได้แนะนำให้ประชาชน ลดการสัมผัสปัจจัยเสี่ยงและการแพร่เชื้อในระยะต่างๆ มาตรฐานนี้ยังแนะนำให้ล้างมือ ดูแลสุขอนามัยทางเดินหายใจ เมื่อไอหรือจามให้ใช้ข้อพับแขนด้านในปิดปากหรือใช้กระดาษชำระแล้วทิ้งในถังขยะ รับประทานอาหารที่ สุก สะอาด ปลอดภัย และหลีกเลี่ยงการสัมผัสกับผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยที่เกี่ยวข้องกับระบบทางเดินหายใจ เช่น ผู้ที่มีอาการไอ หรือจาม (องค์การอนามัยโลก, 2563)

หลังรัฐบาลประกาศพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.2548 เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่คุณคนในสังคมต้องปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตอยู่กับสถานการณ์ ในตอนนี้ **Social Distancing** ถูกนำมาใช้ในระบบทั้งด้านการทำงาน การเดินทาง เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการติดเชื้อ รวมถึงปรับตัวของพระสงฆ์ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่นอกจากจำนวนญาติโยมจะน้อยลงแล้ว ยังเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด-19 พระสงฆ์จึงเป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่ต้องปรับตัวในเรื่องวัตรปฏิบัติต่างๆ ในการป้องกันตนเองไม่ให้ติดเชื้อและไม่ให้ญาติโยมที่เข้ามาในวัดเสี่ยงอีกด้วย (ไทย พี บี เอส, 2563 : ออนไลน์)

ดังนั้น แนวทางการจัดการบทบาทพระสงฆ์ในการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19 พระสงฆ์ต้องรู้เท่า เข้าถึงความเคลื่อนไหวของโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นใหม่ ให้นำมาปรับเข้ากับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะกิจวัตรของพระสงฆ์ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ ทั้งเชื่อมประสานงาน และติดต่อ รวมถึงพบปะกับฆราวาสตลอด เป็นคนหมู่มาก อยู่ตลอด จึงต้องรู้เท่าถึงข้อมูลข่าวสาร จะได้ป้องกันดีกว่าแก้ไข ให้เกิดประโยชน์ด้านสุขอนามัยทั้งต่อพระสงฆ์เอง ตลอดถึงฆราวาสญาติโยมจะได้มีความเชื่อมั่นในทำนุบำรุงพระศาสนาอย่างต่อเนื่องสืบไป

พระสงฆ์กับสถานการณ์โควิด-19

สถานการณ์ในปัจจุบันโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบมากมายให้กับสังคมไทย มองอีกมุมเป็นการที่เราได้กลับมาทบทวนตัวเอง บางสิ่งบางอย่างที่เราคิดที่ไม่จำเป็นก็สามารถนำเอาสิ่งเหล่านี้มาเรียนรู้ได้ สถานการณ์ของพระสงฆ์ก็ต้องปรับตัว ไม่ว่าจะเป็นการปรับตัวเรื่องของวิถีปฏิบัติ สืบเนื่องจากด้วยมหาเถรสมาคม มีมติที่ 137/2563 เรื่องมาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) สำหรับพระภิกษุสามเณรปฏิบัติ และกระทรวงสาธารณสุข ประกาศมาตรการสำหรับสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (วัด โบสถ์ มัสยิด ศาลเจ้า) ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับตัวและปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งทางพระสงฆ์ไม่เคยเจอเรื่องแบบนี้มาก่อน ดังนั้นการใช้สติและกลับมาทบทวนดูแลตัวเองในวิกฤตแบบนี้ อย่างน้อยเราก็ได้เห็นบรรยากาศของการช่วยเหลือกัน ความมีน้ำใจ ร่วมกันต่อสู้กับสิ่งที่มองไม่เห็นก็จริงแต่เราสามารถสู้กับกิเลสของตนเองความทุกข์ในร่างกายของคนเรามีอยู่ 2 อย่าง ทางพุทธศาสนาคือทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ เราพยายามจะปกป้องร่างกายให้แข็งแรง ถ้าเรามองทางหลักพุทธศาสนาเรามองถึงทางด้านธรรมะทางจิตใจ ความทุกข์ทางใจเราจะดูแลอย่างไร สถานการณ์ในตอนนี้เอื้ออำนวยในการที่เราจะกลับมาทบทวนความทุกข์ทางใจที่เราไม่เคยจะจัดการได้สักที่เป็นโอกาสดีด้วย เราต้องตระหนักรู้ ใช้ความเชื่อศรัทธามุมมองวิธีคิด ทศนะคติเราต้องเอากลับมาใช้เพื่อเป็นกำลังใจให้ตนเองในช่วงเวลานี้ ” (ไทย พี บี เอส, 2563 : ออนไลน์)

แนวคิดเรื่องพระสงฆ์กับสถานการณ์โควิด-19 ในการช่วยเหลือชุมชน อาจมีประเด็นโต้แย้งว่า ไม่ใช่กิจสงฆ์ ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์ 2 แนว (1) พระสงฆ์ควรมุ่งหน้าไปนิพพานตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าวางไว้ (2) พระสงฆ์ไม่ควรทิ้งประชาชนและสังคมไว้ข้างหลัง แต่เมื่อพิจารณาแนวคิด ทาน ที่แปลว่าการให้ แนวคิดเรื่อง

จากะ แนวคิด สังคหะวัตถุ อาจตีความได้ว่า พระพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้เกิดการช่วยเหลือสังเคราะห์กันใน 2 สถานคือให้หลักการแนวคิดที่เรียกว่า ธรรมทาน ให้แนวคิด วิธีการ หลักการดำเนินชีวิต ภายใต้สถานการณ์ โศก วิต 19 พระสงฆ์ จึงออกมาพูด มาให้กำลังใจ ให้คนใช้ขันติธรรม ใช้ความอดทนเพื่อผ่านวิกฤติ เหล่านี้ไปด้วยกัน สอนให้เสียสละแบ่งปันวัตถุทาน (ทาน-เมตตา-จาคะ) เพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันผ่านวัตถุสิ่งของ เครื่องอุปโภค บริโภค หากตีความนี้จะยืนยันได้ว่า ไม่ผิดหลักในการช่วยเหลือประชาชน เข้าทำนองช่วยกันดี ดีทุกคน ซึ่ง นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกัน เมื่อสืบค้นงานเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการทำงานด้านสาธารณะ สงเคราะห์จะมีงานวิจัยจำนวนมาก อาทิ “โครงการศึกษาองค์ความรู้ด้านสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา” (วุฒินันท์ กันทะเตียน, 2563 : 37)

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ถือว่ามี 2 สถานภาพ 1) สถานภาพความเป็นสงฆ์ในพระพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ อย่าลืมว่าพระสงฆ์ยังมีร่างกายสังขารเหมือนกับฆราวาสทั่วไป จึงจำเป็นต้องเข้าถึงความเปลี่ยนแปลงและ ปรับตัว รวมถึงหาแนวทางป้องกัน แก้ไข ตามสถานการณ์โลกต่อไป

สถานภาพสงฆ์กับวิถีปฏิบัติ

บทบัญญัติกฎหมายพระภิกษุสงฆ์นั้นมี 2 ฐานะคือ ฐานะพลเมืองของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับ กฎหมาย ของรัฐเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป นอกจากพระภิกษุจะถูกจำกัดสิทธิในบางส่วนแล้ว สิทธิในบาง ส่วนยังไม่ เกินไปกว่าพลเมืองทั่วไป ดังบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาว ไทย มาตรา 38 พระภิกษุสงฆ์ก็อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐธรรมนูญเสมอกับพลเมืองทั่วไปที่นับถือในทุก ศาสนา ซึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความ เชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีล ธรรมอันดีของ ประชาชนในการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐ กระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรสมควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิิกายของ ศาสนา ลัทธินิยม ในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่าง จากบุคคลอื่น” ส่วน ฐานะที่สองต้องอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยสงฆ์และต้องไม่ขัดต่อกฎหมายคณะสงฆ์ ซึ่งฝ่ายบ้านเมืองได้ บัญญัติเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยป้องกันบุคคลผู้มิเจตนาไม่ สุจริตอาศัยร่มเงา พระพุทธศาสนาหาประโยชน์ใส่ตน อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของชุมชนและ เป็นการส่งเสริม สถาบันสงฆ์อันเป็นสถานะที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของศาสนา เนื่องจากพระภิกษุเป็นตัวแทน ของศาสนาใน ฐานะองค์พระสังฆรัตนซึ่งเป็นที่เคารพบูชา จึงมีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป (Kitiyadisai, 2013 : 21)

บทบาทของพระพุทธศาสนาในส่วนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทย วัดเป็นสถานที่ อาศัยและปฏิบัติธรรมประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ มีความผูกพันกับชาวบ้านและมีบทบาทที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันดีงาม มีส่วนกล่อมเกลาชีวิตจิตใจของชาว

ไทยให้มีความสว่างสะอาด และสงบสุขตลอดมาประเทศไทยภายใต้ร่มเงาของพระพุทธศาสนาจึงมีความร่มเย็นเป็นสุข มีความเจริญมั่นคงดำรงเอกราช มีอธิปไตยและมีเสรีภาพ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีความภาคภูมิใจในชาติและมีความสมัครสมานสามัคคี เคารพรักษานับถือกันฉันท์พี่น้อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญศาสนาหนึ่งซึ่งมีอยู่ในโลกและมีอายุยั่งยืนมาเป็นเวลานานกว่าสองพันปี พระพุทธศาสนาได้มีความมั่นคงและยั่งยืนก็ด้วยพุทธศาสนิกชนผู้เป็นศาสนทายาทได้ถือปฏิบัติและอนุรักษ์สืบทอดกันต่อมา ทั้งด้านปริยัติธรรม เพราะเห็นว่าเป็นศาสนาที่สามารถยึดเป็นสรณะคือที่พึ่งของตนได้ โดยอาศัยพระธรรมวินัยจากพระไตรปิฎกเป็นแนวทางในการปฏิบัติและการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2553 : 78)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าวัดหรือสถาบันศาสนาเป็นสถาบันหลักและมีบทบาทสูงในระดับชุมชนทางสังคมไทยตลอดมา เพราะวัดยังคงเป็นสถาบันศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี ในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นสังคมชนบทหรือสังคมในเมือง จึงมีวัดเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม ทุกหมู่บ้านต่างก็มีวัดเป็นสมบัติร่วมกันของคนในท้องถิ่น ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านต่างก็มีความสัมพันธ์แนบแน่น วัดเป็นสถานที่ซึ่งให้ความอนุเคราะห์ ความอบอุ่น ความรู้แก่ชุมชนทั้งทางด้านสติปัญญาจิตใจและวัตถุซึ่งเป็นสมบัติร่วมของชุมชน ความสัมพันธ์นี้มีลักษณะจำเพาะคือพระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง (พระครูปลัดสมชัย นิสสโณ และคณะ, 2563 : 90-99)

หน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

หน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คือ การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชนสำหรับพระสงฆ์ไทย มีหน้าที่และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่

- 1) ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ซึ่ง พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่าง ๆ ตำแหน่งสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมาได้แก่เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการแต่ละเจ้าคณะ เป็นตำแหน่งสุดท้าย มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย
- 2) ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ได้แก่ งานบริหารและเป็นอาจารย์สอนตามสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม -บาลี และแผนกสามัญศึกษา
- 3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรมการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรมโดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น
- 4) ด้านการก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม หมายถึง การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

5) ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสการต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ เป็นต้น (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2558 : ออนไลน์)

แนวทางการจัดการบทบาทพระสงฆ์ในการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19

ตามที่เกิดระบาดไวรัสโควิด-19 ทั่วโลก ส่งผลกระทบทุกภาคส่วนรวมถึงคณะสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัว เรื่องการบริหารจัดการศาสนกิจผ่านสื่อออนไลน์ ด้วยผู้เขียนเป็นอาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ในฐานะหน่วยงานหนึ่งของรัฐ จึงออกประกาศมาตรการต่าง ๆ เพื่อป้องกันและดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและกรมการศาสนา และ กระทรวงสาธารณสุข ในฐานะศูนย์ควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด(ศปค.19) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ออกมาตรการ 5 มาตรการในการป้องกันและยับยั้งไวรัสโควิด-19 ดังต่อไปนี้

1) มาตรการด้านการปฏิบัติงานของบุคลากรของมหาวิทยาลัยให้บุคลากรของทุกส่วนงานสามารถปฏิบัติงานจากบ้าน (work from home) และจัดวาระการสลับวันเข้าปฏิบัติงานของบุคลากรที่มีความจำเป็นต้องปฏิบัติงานในสำนักงาน ลดความแออัดและป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ รวมทั้งการประชุมสัมมนาโดยระบบออนไลน์ โดยได้สื่อสารให้ทุกส่วนงาน ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ปฏิบัติตามนโยบายและมาตรการให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งกำชับให้บุคลากรของ มจร ต้องดูแลรักษาสุขภาพตนเองอย่างเข้มงวด

2) มาตรการด้านการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยได้กำหนดให้จัดการเรียน การสอนและการสอบวัดผลประเมินผลแบบออนไลน์ทุกรายวิชาและทุกระดับชั้นของการจัดการศึกษา พร้อมกันนี้ยังมีมาตรการในการช่วยเหลือนิสิตในการปรับลดค่าธรรมเนียมการศึกษา มอบทุนการศึกษาและมาตรการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ เพื่อลดภาระของนิสิตในการดำรงชีวิต ส่วนการรับสมัครเข้าศึกษาและการจัดการเรียนการสอนเน้นระบบออนไลน์เช่นเดียวกัน สำหรับคณาจารย์ให้เตรียมการสอนออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบ รองรับปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิดที่อาจยังคงอยู่ต่อไปอีกนาน

3) มาตรการดูแลบุคลากรและนิสิตที่พักอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีอยู่ประมาณ 400 รูป /คน ส่วนมากเป็นนิสิตจากต่างประเทศที่ไม่สามารถเดินทางกลับประเทศตนเองได้ มหาวิทยาลัยออกมาตรการกักกันดูแลอย่างเข้มข้น โดยไม่อนุญาตให้นิสิตออกนอกพื้นที่อย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งจัดการด้านสุขอนามัย จัดเครื่องมือทางการแพทย์ เจลล้างมือ หน้ากากอนามัย ตรวจไข้และวัดอุณหภูมิร่างกาย พ่นยาฆ่าเชื้อทุกพื้นที่และให้นิสิตเว้นระยะห่างกัน การฉันทัดอาหารใช้ภาชนะส่วนตัว แยกกันนั่งฉัน นอกจากนี้ยังวางมาตรการป้องกันการเข้า-ออกทั้งบุคลากรและบุคลภายนอกอย่างเข้มงวด ตั้งแต่ทางเข้า-ออก ขึ้นและลงอาคารหอพักนิสิต

4) มาตรการด้านการสื่อสารต่อสาธารณชน ในฐานะที่ มจร. เป็นสถาบันอุดมศึกษาและเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงได้ดำเนินการสื่อสารแนวคิดยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต ในทุกระบบการสื่อสาร โดยมีศูนย์ควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ของมหาวิทยาลัย เป็นแกนกลางในนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาออกเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนทุกแขนงตลอดเวลาตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน

5) มาตรการการบริหารจัดการภายในพื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยได้จัดตั้งศูนย์ควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด -19 (ศปค.19) ได้กำหนดมาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด อย่างเข้มงวด ได้ดำเนินการจัดทำบิ๊กคลีนนิ่ง (Big Cleaning) และพ่นยาฆ่าเชื้อในบริเวณพื้นที่ทั้งหมด พร้อมกำหนดให้มีการคัดกรองบุคลากร นิสิต และบุคคลทั่วไปที่จะเข้าไปภายในบริเวณมหาวิทยาลัยต้องผ่านการวัดอุณหภูมิร่างกายทุกคน และหากเป็นบุคคลภายนอกต้องมีการซักประวัติการเดินทางและบันทึกประวัติอย่างละเอียด หากมีอุณหภูมิร่างกายสูงผิดปกติจะไม่อนุญาตให้เข้าภายใน นโยบายและมาตรการนี้ให้วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียนและหน่วยวิทยบริการทั่วประเทศนำไปปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน

จากแนวทางการบริหารจัดการที่ปรากฏทำให้พบว่าในการบริหารเพื่อป้องกันโควิด 19 ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ของตนสมควรแก่เพื่อที่จะทำกิจของตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทหรือว่าบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ของผู้อื่นสมควรแก่เพื่อที่จะทำกิจของผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทหรือบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่ายสมควรแก่เพื่อที่จะทำกิจของทั้ง 2 ฝ่ายให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” (ส.นิ. (ไทย) 16/23/40) จากแนวคิดอันเป็นพุทธพจน์สะท้อนให้เห็นถึง ผู้ปฏิบัติงาน หรือชาวพุทธต้องสร้างความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น หรือให้สอดคล้องกับสถานการณ์ (ทวนฤทธิ์ สอนสะอาด, วงษ์วัช เหลียวรุ่งเรือง, 2562) หรือกำลังเกิดขึ้นภายใต้แนวคิด “อนิจจังลักษณะ” พระพุทธศาสนาสอนให้ตระหนักรู้ ไม่ได้เพื่อให้กลัว หรือหวาดระแวงจนไม่กล้าจะทำอะไร แต่ให้เตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างเข้าใจ รู้ทัน รู้กัน รู้แก่ ให้เป็น “เทคนิค ” หรือแนวทางการบริหารที่สอดคล้องกับภารกิจที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่สนองใช้ในส่วนของการศึกษาให้กับบุคลากรในศาสนาให้มีความพร้อมและสนองใช้กับภาระงานทั้ง 6 ด้านด้วยเช่นกันดังที่ปรากฏในมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นต้นแบบภายใต้สถานการณ์โควิด 19 เป็นต้น (พระครูโกวิทบุญเขต, อำนาจ ทาปิน, 2020 : 182-189)

พระสงฆ์ต้องเปลี่ยนไปตามสถานการณ์โลก

เมื่อศึกษาถึงสถานการณ์ไวรัสโควิด 19 ในส่วนของประเทศไทยข้อมูลพบว่า ณ วันที่ 4 พฤษภาคม 2563 ยืนยันว่า มีผู้ติดเชื้ออยู่ที่ 2, 987 คน และรับการรักษาหายแล้ว 2, 740 คน และมียอดเสียชีวิต จำนวน 54 คน เป็นอันดับที่ 54 ของโลก ในส่วนของทั่วโลกยอดผู้ติดเชื้อรวม 3, 422, 608 คน กำลังรักษา 2, 094, 032 คน รักษาหายแล้วอยู่ที่ 1, 085, 263 คน ยอดผู้เสียชีวิตรวมทั่วโลก 243, 313 คน ซึ่งสถิติอันดับ 1 ของโลกอยู่ที่ สหรัฐอเมริกา ที่มียอดรวมจำนวน 1,177,784 และเสียชีวิตจำนวน 68,442 อันดับ 2 ประเทศสเปน ยอดผู้ติดเชื้อจำนวน 218, 011 คน และเสียชีวิต 25, 428 คน และอันดับ 3 อิตาลี ยอดผู้ติดเชื้อ 211, 938 คน และเสียชีวิต 29, 079 คน โดยรวมจากสถิติและงานวิจัยสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส Covid 19 ยังอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ปกติได้ ดังปรากฏข้อมูลในงานวิจัยเรื่อง “รายงานผู้ป่วยโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) : ผู้ป่วยรายแรกของประเทศไทยและนอกประเทศจีน”

อย่างไรก็ตาม ในตอนนี้วัดต้องมีการป้องกันเนื่องจากมีโรคโควิด-19 ระบาด ถ้ามองวิถีปฏิบัติของสงฆ์เปลี่ยนไปหรือไม่ ยังมีส่วนคงเดิม แต่ต้องปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เนื่องจากวิถีชีวิตของพระต้องเอื้อต่อประชาชน ยังมีการที่จะต้องออกไปบิณฑบาตอยู่บ้าง เพราะการบิณฑบาตคือการดูแลของสงฆ์อย่างหนึ่ง แต่ในช่วงวิกฤตแบบนี้เป็นการเสี่ยงต่อการนำเชื้อโรคเข้ามาในวัด เพราะฉะนั้นบางวัดออกไปบิณฑบาต ก็อาจจะมีออกไปบ้างแต่ในช่วงนี้แนะนำให้อยู่กับที่และทำตามคำสั่งของภาครัฐ ถ้าจำเป็นต้องออกบิณฑบาต ต้องป้องกันตัวเองพยายามที่จะดูแลสวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่างให้มากขึ้นกับญาติโยม ต้องระมัดระวังเรื่องนี้นะมากขึ้น กลับจากบิณฑบาต ก็ต้องดูแลความสะอาด ก่อนเข้าวัด อีกวิธีหนึ่งคือ ให้ญาติโยมเข้ามาที่วัด ใช้การคัดกรองเพื่อความปลอดภัยและป้องกันให้พระไม่เป็นกลุ่มเสี่ยงด้วย และในเวลานี้พระบางรูปยังใช้การกักตัวเองเป็นการฝึกกรรมะไปในตัว บางสิ่งบางอย่างยังเป็นการไม่ห้ามปฏิบัติเพราะเป็นพระธรรมวินัยในการปฏิบัติญาติโยมสามารถไปทำบุญได้แต่อาจจะต้องเปลี่ยนวิธี มีเจ้าหน้าที่ อสม. รพสต. หรือเจ้าหน้าที่ของวัดต่าง ๆ ในการตรวจคัดกรองก่อนเข้ามาทำบุญ ตอนนี้ทางวัดมีหน้ากากอนามัย มีเจลล้างมือ ก่อนเข้ามาในวัดเว้นระยะห่าง

ส่วนในเรื่องกิจกรรมในตอนนี้จำเป็นต้องลดลง งานบุญ งานแต่งงาน งานอุปสมบท งานที่เป็นคนเยอะๆ ในปัจจุบันมหาเถรสมาคม ประกาศสั่งงดกิจกรรมทางคณะสงฆ์ที่เป็นการรวมคนหมู่มาก และเป็นการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง สำหรับงานที่งดไม่ได้จริง ๆ ต้องมีระบบป้องกันที่ดี เช่น งานที่งดไม่ได้คืองานศพ อาจจะลดจำนวนคนเอาแค่ญาติพี่น้องจริง ๆ และกำหนดวันให้น้อยลงในการทำพิธี

ในขณะนี้บทบาทพระก็ปรับเปลี่ยนไป พระสงฆ์เริ่มปรับตัวในการใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น เช่น ในการฟังเทศ การสอนหนังสือ เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้ญาติโยมทุกคนและตัวพระสงฆ์เองลดความเสี่ยงของการมาพบปะกันในการจัดการในวัดทางวัด มีการทำความสะอาดสิ่งต่าง ๆ ในวัดเสมอเช่น พรมสีเขียวสีแดงในโบสถ์สิ่งนี้ก็อันตรายเราเข้าไปเวลาราบพระหรือนั่งสมาธิ จำเป็นต้องนำออกมาฆ่าเชื้อ ทุกวัดควรจะต้องจัดการสถานที่ให้ปลอดภัยและทำให้ญาติโยมที่เข้าไปในวัดอุ่นใจด้วย

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคู่กับสังคมไทยมานับแต่โบราณตราบนานปัจจุบัน วัดไม่เพียงแต่เป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร แต่ยังเป็นสถานที่สาธารณะ ที่สงเคราะห์ของชุมชนด้วย จึงสมควรที่จะให้วัดที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบากในสถานการณ์โรคระบาด ใช้สถานที่ปฏิบัติธรรมให้เป็นสถานที่กักตัว กักตัวในที่นี้คือการกักตัวกับธรรมชาติ ถ้าเราพูดถึงสถานที่ของชุมชนและชาวบ้าน วัดเป็นสถานที่ที่ทุกคนมาร่วมกันทำบุญเป็นส่วนรวม มีปัญหาอะไรต่าง ๆ เราจะใช้วัดเป็นสถานที่เหมาะสมในการพบปะกัน บางทีเรามีสถานที่ในการปฏิบัติธรรมด้วย แต่ในช่วงนี้เนื่องจากภาวะวิกฤต คนมาปฏิบัติธรรมจะลดลงและของด พอมีกองด สถานที่ตรงนี้เป็นสถานที่ว่าง ทำให้สถานที่นี้อาจเป็นที่รองรับผู้ที่ป่วย ป่วยในที่นี้คือป่วยใจ ถ้าป่วยใจโรงพยาบาลก็เอาไม่อยู่ เราควรนำผู้ป่วยเหล่านั้นมาฝึกจิตใจ อาจมีทั้งกลุ่มที่ตัวเองคิดว่าป่วยหรือไม่ป่วย ถ้าอยู่ที่บ้านและสภาวะเครียดเกินไปอาจจะทบทวนตนเอง วัดเป็นอีกที่หนึ่งที่เปิดพื้นที่ให้คนเหล่านั้นมาทบทวนตัวเองในช่วงภาวะวิกฤตินี้ได้ แล้วยังช่วยให้จิตใจอาจได้ทบทวนตนเองมากขึ้น เราสามารถอาศัยวัดเป็นการปฏิบัติธรรมในการดึงจิตใจช่วยให้ลดความตึงเครียด ช่วยดึงช่วยให้จิตใจได้ปรับทัศนคติต่าง ๆ ทั้งยังช่วยขัดเกลาจิตใจไปในตัวด้วย แต่ในการมาต้องมีการคัดกรอง ตรวจคนเข้ามา ใช้การบริหารจัดการในชุมชนเข้ามาช่วยวัดในการจัดการ อย่างน้อยเชื่อว่าการปฏิบัติธรรมในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตนี้จะช่วยให้ผู้ที่ป่วยหรือผู้ไม่ป่วย ทำให้เรามองเห็นรอบทิศ มีสติ และเป็นการทบทวนตัวเองเปลี่ยนวิกฤตตอนนี้ให้เป็นโอกาส นำสติและปัญญามาแก้ปัญหาเป็นภูมิคุ้มกันให้ตนเองและสังคม ผ่านวิกฤตนี้ไปด้วยกันไปให้ได้ (ไทย พี พี เอส, 2563 : ออนไลน์)

กรมการแพทย์ โดยโรงพยาบาลสงฆ์ แนะนำวิธีการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 แบบ New Normal โดยให้บริการทางการแพทย์ผ่านระบบ Telemedicine และการถวายยาทางไปรษณีย์ เพื่อลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด 19 นายแพทย์สมศักดิ์ อรรฆศิลป์ อธิบดีกรมการแพทย์เปิดเผยว่า จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19 ระลอกใหม่ ซึ่งมีผู้ติดเชื้อเป็นจำนวนมาก และมีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง ในการระบาดของโรคดังกล่าวนี้ ทำให้สถานพยาบาลหลายแห่งต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสถานการณ์โควิด 19 เพื่อลดการระบาดของโรค จึงมีการให้บริการทางการแพทย์วิถีใหม่ โดยใช้ระบบดิจิทัลเข้ามาบริหารจัดการ ในการนี้ กรมการแพทย์ โดยโรงพยาบาลสงฆ์ให้บริการทางการแพทย์วิถีใหม่ แต่พระสงฆ์อาพาธ เพื่อความปลอดภัยของพระภิกษุสงฆ์และบุคลากรทางการแพทย์

นายแพทย์ชานี จิตตรีประเสริฐ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์ กล่าวเพิ่มเติมว่า ในช่วงการระบาดของเชื้อโควิด 19 โรงพยาบาลสงฆ์ให้บริการทางการแพทย์วิถีใหม่ผ่านระบบ Telemedicine และการถวายยาทางไปรษณีย์ โดยมีขั้นตอนการบริการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1.พยาบาลจะทำการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นของพระภิกษุอาพาธ ประวัติการรักษา การรับยา และจะโทรติดต่อพระภิกษุอาพาธก่อนถึงวันนัดประมาณ 1 สัปดาห์ โดยจะแจ้ง วันเวลา การ Video-call ให้พระภิกษุอาพาธทราบ 2.เมื่อถึงวันนัด แพทย์ Video-call ซักถามอาการกับพระภิกษุอาพาธและออกใบสั่งยา 3.เภสัชกรตรวจสอบใบสั่งยาตามมาตรฐานวิชาชีพ และพิมพ์ที่อยู่พร้อมจัดส่งยาให้พระภิกษุอาพาธ (กรณีมีข้อสงสัยเรื่องการสั่งยา Video-call ปรีกษาเภสัชกร) และ 4.ทำการ

ตรวจสอบข้อมูลการจัดส่งพัสดุไปรษณีย์ ดังนั้น ขอพระภิกษุสงฆ์ควรงดไปในสถานที่เสี่ยง สวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่างทางสังคม ฉันทัดอาหารร้อน ใช้ช้อนส่วนตัว เพื่อสร้างความแข็งแรงให้แก่ร่างกายให้ปลอดภัยจาก โควิด 19 (กรมการแพทย์, 2564 : ออนไลน์)

กล่าวโดยสรุป พระสงฆ์ต้องเปลี่ยนไปตามสถานการณ์โลก ต้องมีการป้องกันตนเอง เนื่องจากมีโรคโควิด-19 ระบาด อีกทั้งวิถีชีวิตของพระสงฆ์ต้องเอื้อเพื่อต่อประชาชน จะต้องออกไปบิณฑบาตอยู่บ้าง เพราะการบิณฑบาตคือการดูแลตนของสงฆ์อย่างหนึ่ง แต่ในช่วงวิกฤตแบบนี้เป็นการเสี่ยงต่อการนำเชื้อเข้ามาในวัด และบางทีฆราวาสมีปัญหาเรื่องจิตใจต้องเข้ามาปรึกษาพระสงฆ์ที่วัด แนวทางในการจัดการพระสงฆ์สงฆ์ต้องดูแลตนเอง ป้องกันตนเอง หากเป็นเรื่องในการให้ธรรมะแก่ฆราวาสสมควรจะใช้สื่อออนไลน์หรือทางโทรศัพท์ จะได้หลีกเลี่ยงการพบปะกัน ถือเป็นการป้องกันได้เป็นอย่างดี

สรุป

โควิด 19 เป็นโรคติดต่อที่ระบาดมาเร็วและร้ายแรง ติดต่อกันคนสู่คนง่าย ครั้งพุทธกาลก็มีพุทธวิธีที่เกิดขึ้น ดังกรณีเกิดโรคห่าที่เคยเกิดขึ้นในครั้งพุทธกาล ในปัจจุบันต้องผสมผสานกับศาสตร์ทางการบริหารสมัยใหม่ ถูกลำนำประยุกต์ใช้บริการโดยมีเป้าหมายเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง แนวทางการจัดการบิณฑบาตพระสงฆ์ในการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19 ต้องป้องกันตัวเอง พยายามที่จะดูแลสวมหน้ากากอนามัย เว้นระยะห่างให้มากขึ้นกับญาติโยม ต้องระมัดระวังเรื่องนี้น่ามากขึ้น กลับจากบิณฑบาต ก็ต้องดูแลความสะอาด ก่อนเข้าวัด อีกวิธีหนึ่งคือ ให้ญาติโยมเข้ามาที่วัด ใช้การคัดกรองเพื่อความปลอดภัยและป้องกันให้พระไม่เป็นกลุ่มเสี่ยงด้วย และในเวลานี้พระบางรูปยังใช้การกักตัวเองเป็นการฝึกธรรมะไปในตัว บางสิ่งบางอย่างยังเป็นการไม่ห้ามปฏิบัติเพราะเป็นพระธรรมวินัยในการปฏิบัติ ญาติโยมสามารถไปทำบุญได้แต่อาจจะต้องเปลี่ยนวิถี มีเจ้าหน้าที่ อสม. รพสต. หรือเจ้าหน้าที่ของวัดต่าง ๆ ในการตรวจคัดกรองก่อนเข้ามาทำบุญ ตอนนี้ทางวัดมีหน้าากอนามัย มีเจลล้างมือ ก่อนเข้ามาในวัดเว้นระยะห่าง พระสงฆ์ต้องรู้เท่า เข้าถึงความเคลื่อนไหวของโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นใหม่ ให้นำมาปรับเข้ากับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะกิจวัตรของพระสงฆ์ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ทั้งเชื่อมประสาน และติดต่อ รวมถึงพบปะกับฆราวาสตลอด เป็นคนหมู่มากอยู่ตลอด จึงต้องรู้เท่าถึงข้อมูลข่าวสาร จะได้ป้องกันดีกว่าแก้ไข ให้เกิดประโยชน์ด้านสุขอนามัยทั้งต่อพระสงฆ์เอง ตลอดถึงฆราวาสญาติโยมจะได้มีความเชื่อมั่นในทำนุบำรุงพระศาสนาอย่างต่อเนื่องสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการแพทย์. (2564) กรมการแพทย์และการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้ห่างไกลโควิด 19 แบบ New Normal. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2564. แหล่งที่มา: <https://pr.moph.go.th/?url=pr/detail/2/02/152567>
- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2558). หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2564. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/class23102/phra-rachthrrm-nithes>.
- ทวนฤทธิ์ สอนสะอาด และ วงษ์วัช เหลี้ยวรุ่งเรือง. (2562). แนวทางเวชปฏิบัติในการวินิจฉัยและให้การ รักษาอุบัติเหตุการบาดเจ็บทางกระดูกสันหลังและรักษาโรคทางกระดูกสันหลังในช่วงสถานการณ์ ของการระบาดของโรคโควิด-19. *วารสารโรงพยาบาลนครพิงค์*. 10 (2), 59-73.
- ไทย พี พี เอส. (2563). ชาวพุทธในยุคโควิด-19. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2564. แหล่งที่มา: <https://thecitizen.plus/node/29094>
- พระพรหมคุณาภรณ์(ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2553). *บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูโกวิทบุญเขต และ อำนาจ ทาปิน. (2020). ความสมดุลของการบริหารจัดการสุขภาวะองค์กร. *วารสาร มหาจุฬานาครธรรมศาสตร์*. 5 (1), 182-189.
- พระครูปลัดสมชัย นิสสโร และคณะ. (2563). บทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาสังคมและชุมชน กรณีศึกษาวัดไทยชุมพลอำเภอเมืองจังหวัดสุโขทัย. *วารสาร Journal of Modern Learning Development*. 5(5), 90-99
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2563). *ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ บูรณาการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- สุรัชย์ โชคครรชิตไชย. (2563). การระบาดของไวรัสโคโรนา (โควิด-19) ในประเทศไทย. *วารสารสมาคมเวชศาสตร์ป้องกัน แห่งประเทศไทย*. 10 (1), ๑.
- Kitiyadisai, K. (2013). *Freedom of the monk*. Training Report on the Law of Democracy: The Office of the Constitutional Court.